

OBČIANSKA NÁUKA

ÚVOD

Vzdelávací štandard z občianskej náuky nepredstavuje iba súhrn katalógov, ktoré stanovujú výkony a obsah vyučovacieho predmetu, ale je to predovšetkým program rôznych činností a otvorených príležitostí na rozvíjanie individuálnych učebných možností žiakov.

Vzdelávací štandard pozostáva z charakteristiky predmetu a základných učebných cieľov, ktoré sa konkretizujú vo výkonovom štandarde. Je to ucelený systém výkonov, ktoré sú vyjadrené kognitívne odstupňovanými konkretizovanými cieľmi – učebnými požiadavkami. Tieto základné požiadavky môžu učitelia ešte viac špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať v podobe ďalších blízkych učebných cieľov, učebných úloh, otázok, či testových položiek.

K vymedzeným výkonom sa priraďuje obsahový štandard, v ktorom sa zdôrazňujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu. Učivo je v ňom štruktúrované podľa jednotlivých tematických celkov. Je to základ vymedzeného učebného obsahu. To však nevyklučuje možnosť učiteľov tvorivo modifikovať stanovený učebný obsah v rámci školského vzdelávacieho programu.

Vzdelávací štandard z občianskej náuky ako program aktivity žiakov je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti aj na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie lebo v nich spočíva základný predpoklad poznávania a porozumenia prítomnosti. V tomto zmysle nemajú byť žiaci len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovat'.

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Predmet občianska náuka je koncipovaný tak, aby svojím obsahom pomáhal žiakom orientovať sa v sociálnej realite a ich začleňovaní do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb. Otvára cestu k realistickému sebazoznávaniu a poznávaniu osobnosti druhých ľudí a k pochopeniu vlastného konania i konania druhých ľudí v kontexte rôznych životných situácií. Oboznamuje žiakov so vzťahmi v rodine a v škole, s činnosťou dôležitých politických inštitúcií a orgánov a s možnými spôsobmi zapojenia sa jednotlivcov do občianskeho života. Rozvíja občianske a právne vedomie žiakov, posilňuje zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivuje žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Poskytuje základy ekonomickej gramotnosti, učí žiakov základnej orientácii a uplatneniu sa na pracovnom trhu aj v medzinárodnom meradle, oboznamuje so základným kategoriálno-pojmovým aparátom filozofie, prezentuje filozofiu ako určité laboratórium ľudského myslenia.

CIELE PREDMETU

Žiaci

- pochopia jedinečnosť a neopakovateľnosť každého človeka v spoločnosti,
- utvoria si vedomie vlastnej identity a identity druhých ľudí,
- akceptujú vlastnú osobnosť a osobnosť druhých ľudí,
- rešpektujú a uplatňujú mravné princípy a pravidlá spoločenského spolunažívania a prebratiu zodpovednosti za vlastné názory, správanie sa a dôsledky konania,
- zorientujú sa v spoločenských, politických a právnych faktoch, tvoriacich rámec každodenného života,
- uvedomia si práva a povinnosti občana Slovenskej republiky,
- rešpektujú základné princípy demokracie a tolerancie,
- uplatnia vhodné komunikačné prostriedky k vyjadrovaniu vlastných myšlienok, citov, názorov a postojov, k obhajovaniu vlastných postojov a k primeranému obhajovaniu svojich práv,
- nadobudnú rešpekt ku kultúrnym, náboženským a iným odlišnostiam ľudí a spoločenstiev,
- zvládnu základný kategoriálno-pojmový aparát filozofie,
- prezentujú filozofiu ako určité laboratórium ľudského myslenia a výkony filozofov ako inšpirujúcu ukážku toho, ako sa ľudské myslenie rodilo, v čase menilo a precizovalo v strete s inými myšlienkovými platformami.

VZDELÁVACÍ ŠTANDARD

Človek ako osobnosť

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ konkretizovať na príkladoch, ako sa psychické procesy prejavujú v prežívaní a správaní ľudí, ✓ vysvetliť príčiny a prejavy typových odlišností medzi ľuďmi, ✓ porovnať rôzne metódy učenia, ✓ ovládať stratégie učenia sa daného predmetu, ✓ identifikovať príznaky stresu, ✓ poznať zásady duševnej hygieny, ✓ aplikovať na príklade získané poznatky pri sebapoznávaní, poznávaní druhých ľudí a pri voľbe profesijnej orientácie, ✓ prezentovať vhodné spôsoby vyrovnávania sa s náročnými životnými situáciami. 	<p>psychika psychické procesy osobnosť schopnosti motívy a postoje učenie zdravie a stres duševná hygiena a poradenstvo</p>

Človek a spoločnosť

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zhodnotiť na základe štatistických údajov sociálne a kultúrne zmeny súčasného Slovenska a ich dôsledky pre sociálne skupiny i jednotlivca, ✓ posúdiť charakter sociálnych vzťahov v sociálnych skupinách a medzi sociálnymi skupinami, ✓ rozpoznať na príkladoch sociálnu rolu a sociálny status jednotlivcov v sociálnych skupinách, ✓ uviesť dôsledky predsudkov a nerešpektovania kultúrnych odlišností príslušníkov rôznych sociálnych skupín, ✓ rozlíšiť na príkladoch jednotlivé typy rodinnej výchovy, ✓ analyzovať príčiny krízy manželstva a rodiny, ✓ ilustrovať na príkladoch možnosti angažovania sa v školskom prostredí, ✓ popísať možné dopady sociálno-patologického správania na jednotlivca a spoločnosť. 	<p>spoločnosť</p> <p>socializácia</p> <p>sociálne vzťahy</p> <p>sociálne skupiny</p> <p>sociálna rola</p> <p>sociálny status</p> <p>rodina</p> <p>typy rodinnej výchovy</p> <p>manželstvo</p> <p>školská samospráva</p> <p>dobročinnosť a dobrovoľníctvo</p> <p>deviácia</p> <p>sociálno-patologické javy v spoločnosti (šikanovanie, domáce násilie, látkové a nelátkové závislosti, extrémizmus...)</p>

Občan a štát

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zdôvodniť význam občianstva pre človeka /nadobudnutie, strata občianstva/, ✓ porovnať na konkrétnych príkladoch jednotlivé formy štátov, ✓ prezentovať príklady porušovania princípov právneho štátu, ✓ orientovať sa v Ústave SR, ✓ porovnať právomoci orgánov štátnej moci a územnej a miestnej samosprávy v SR, ✓ uviesť príklady občianskych iniciatív - ako môže občan ovplyvňovať spoločenské dianie v obci a v štáte, ✓ identifikovať na vybraných príkladoch výhody a nevýhody priamej/nepriamej demokracie a volebných systémov, ✓ objasniť podstatu a význam politického pluralizmu pre život v štáte, ✓ zhodnotiť význam komunálnych, parlamentných, prezidentských volieb, volieb do vyšších územných celkov a do Európskeho parlamentu a ich dopad na každodenný život občana SR, ✓ analyzovať ľudské práva a základné slobody v Ústave SR, ✓ orientovať sa v organizáciách a dokumentoch, zabezpečujúcich 	<ul style="list-style-type: none"> znaky štátu formy štátu právny štát Ústava SR deľba štátnej moci princípy demokracie politický systém politické strany a ich ideová orientácia volebné systémy voľby inštitúcie Európskej únie ľudské práva dokumenty o ľudských právach systém ochrany ľudských práv práva dieťaťa práva žien práva menšín

<p>ochranu ľudských práv na medzinárodnej, regionálnej a vnútroštátnej úrovni,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ rozpoznať v konkrétnych situáciách porušovanie ľudských práv a prejavy diskriminácie, ✓ priradiť k jednotlivým právam dieťaťa zodpovedajúce povinnosti, ✓ predstaviť vyhladané príklady prínosu žien v politike, verejnom živote, mierovom procese, ✓ porovnať na základe štatistických údajov politické zastúpenie menšín v zastupiteľských orgánoch.	
---	--

Občan a právo

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vysvetliť rozdiel medzi morálnymi a právnymi normami, ✓ usporiadať právne predpisy podľa právnej sily, ✓ uviesť, ktoré štátne orgány vydávajú právne predpisy a aké sú spôsoby ich zverejnenia, ✓ vymedziť predmet trestného, občianskeho a rodinného práva, ✓ rozlíšiť právnu spôsobilosť a spôsobilosť na právne úkony, priestupok a trestný čin, dedenie zo zákona a zo závetu, práva a povinnosti rodičov a práva a povinnosti detí, ✓ prezentovať základné práva spotrebiteľa, ✓ uviesť podmienky vzniku manželstva, ✓ rozlíšiť na príkladoch korupčné konanie, ✓ porovnať náplň činnosti orgánov ochrany práva, ✓ uviesť príklady právnych problémov, s ktorými sa môžu občania obrátiť na orgány ochrany práva. 	<p>morálka</p> <p>právo</p> <p>právny systém</p> <p>odvetvia práva</p> <p>občianske právo (právna spôsobilosť, spôsobilosť na právne úkony, ochrana osobnosti, vlastníctvo a dedenie, práva spotrebiteľa)</p> <p>rodinné právo (podmienky uzavretia manželstva, práva a povinnosti rodičov)</p> <p>trestné právo (deliktuálna spôsobilosť), zneužívanie právomoci</p> <p>korupcia</p> <p>polícia</p> <p>prokuratúra</p> <p>advokácia</p> <p>notárstvo</p>

Základné ekonomické problémy a ich riešenie

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vysvetliť pojem vzácnosť, ✓ porovnať rôzne typy ekonomík z hľadiska ich prístupu k riešeniu základných ekonomických otázok, ✓ charakterizovať typológiu ekonomiky SR, ✓ dokumentovať na rôznych príkladoch výhody a nevýhody typov ekonomík, ✓ preukázať praktickú orientáciu v problematike fungovania trhového mechanizmu, ✓ dokumentovať v rôznych situáciách na trhu správanie sa subjektov trhu a ich rozhodovanie, ✓ objasniť špecifiká trhu práce, ✓ preukázať praktickú orientáciu v profesijnom dopyte na slovenskom a európskom trhu práce, ✓ uviesť konkrétne príklady globalizácie pracovného trhu, ✓ identifikovať príčiny nezamestnanosti a možnosti jej riešenia, ✓ popísať na konkrétnych príkladoch ako občanom pomáhajú úrady práce a personálne agentúry, ✓ porovnať formy podnikania v SR, 	<p>problém vzácnosti</p> <p>základné ekonomické otázky</p> <p>typy ekonomík</p> <p>národné hospodárstvo</p> <p>trh, typy trhov</p> <p>trhový mechanizmus</p> <p>trhová konkurencia</p> <p>trh práce</p> <p>pracovný trh v SR a EÚ</p> <p>nezamestnanosť</p> <p>aktívna a pasívna politika zamestnanosti</p> <p>pracovný pomer - vznik, zmena a zánik</p> <p>pracovná zmluva – náležitosti pracovnej zmluvy, skúšobná doba</p> <p>základné formy podnikania v SR</p> <p>makroekonomické ukazovatele</p>

<ul style="list-style-type: none"> ✓ uviesť, ako postupovať pri založení živnosti, ✓ zaujať postoj k prehlbovaniu sociálnych rozdielov medzi bohatými a chudobnými, ✓ dokumentovať dopady globálneho trhu na prírodu i na človeka. 	
---	--

Finančná gramotnosť

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ uviesť úlohu bánk a iných finančných inštitúcií ako finančných sprostredkovateľov, ✓ porovnať základné bankové produkty – bankový účet, elektronické bankovníctvo, platobná karta, úver a produkty poisťovní, ✓ vytvoriť prehľad základných typov daní, ✓ opísať spôsob podávania daňového priznania z príjmov. 	<ul style="list-style-type: none"> funkcie a formy peňazí euro banky poisťovne produkty poisťovní dane daňové úrady daňové a odvodové povinnosti

Čo je filozofia a k čomu je dobrá

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ identifikovať v texte znaky mytologického a filozofického uvažovania, ✓ vysvetliť ich principiálnu odlišnosť, ✓ odlíšiť na základe rozlišovacích znakov filozofické otázky od bežných otázok, ✓ sformulovať (na príklade filozofického textu) otázku, ktorú tento text rieši, ✓ zaradiť ju k filozofickej disciplíne, ✓ zhodnotiť, ktoré z funkcií filozofie nadobúdajú v kontexte súčasnej spoločnosti najväčšiu váhu, ✓ prezentovať príklady, ako filozofia vstupuje do našej každodennosti a ovplyvňuje bežné ľudské životy, ✓ vymedziť základné identifikačné znaky filozofie, vedy, náboženstva, umenia a ideológie a základné diferencie, ktoré odlišujú filozofiu od uvedených významových útvarov, ✓ identifikovať prvky filozofickej reflexie, vedeckého vyjadrovania, náboženského presvedčenia, umeleckej tvorby a prípadných prvkov ideológie v textoch, ktoré obsahujú viacero týchto zložiek, 	<p>Okolnosti vydeľovania filozofie z mýtického vedomia – vzťah mýtu a logu.</p> <p>Filozofické otázky a zdroje filozofických úvah (pochybnosť; údiv, životné otrasy, zážitky, precitnutie, krízy).</p> <p>Funkcie pripisované filozofii.</p> <p>Vzťah filozofie k iným spôsobom osvojovania si sveta (vede, náboženstvu, umeniu, ideológii).</p> <p>Filozofické disciplíny:</p> <p>ontológia a problémové okruhy, ktorými sa zaoberá. (Pôvod a poriadok sveta, zmena a trvanie, náhoda a nevyhnutnosť, kritériá rozlišovania medzi pravým a nepravým bytím (skutočnosťou a zdaním), vzťah materiálneho a ideálneho/telesného a duševného, tela a mysle/, jedno a mnohé). Kategórie: idealizmus, materializmus, monizmus,</p>

<p>✓ dokumentovať príklady plodnej spolupráce filozofie a špeciálnych vied, resp. filozofie a umenia,</p> <p>✓ určiť, ktoré etické a sociálne hodnoty hrajú kľúčovú rolu v relevantných etických a sociálno-politických doktrínach (eudaimonizmus, deontologizmus, liberalizmus, socializmus).</p>	<p>dualizmus, pluralizmus, determinizmus, indeterminizmus,</p> <p>epistemológia a problémové okruhy, ktorými sa zaoberá. (Problém objektivity poznania /Môže byť poznanie nezávislé od poznávajúceho subjektu?/, problematika hraníc poznania /čo môže byť a čo nie predmetom poznania/, problém počiatku poznania /vzájomný vzťah zmyslového a racionálneho, empirického a teoretického/, aposteriórne a apriórne poznanie, problém pravdy, jazykový a diskurzívny charakter poznania.) Kategórie: racionalizmus, empirizmus, senzualizmus, apriórne, aposteriórne, agnosticizmus,</p> <p>etika a problémové okruhy, ktorými sa zaoberá. (Problém zdôvodnenia pôvodu morálnych noriem a nároku na ich všeobecnú (intersubjektívnu) záväznosť, filozofické názory na vzájomný vzťah dobra a zla.). Základné etické hodnoty: dobro, šťastie, povinnosť, spravodlivosť,</p> <p>sociálna filozofia a problémové okruhy, ktorými sa zaoberá. (Rozdiel medzi prírodným a konvencionálnym poriadkom, jednotlivec a spoločnosť – individualizmus verzus holizmus, základné sociálne hodnoty – sloboda, sociálna rovnosť, sociálna spravodlivosť.)</p>
--	--

Filozofický spôsob osvojovania si sveta

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zaujať stanovisko k námietkam nabádajúcim k opatrnosti voči sociálnym utópiám, najmä v prípade, ak aspirujú na svoje uskutočnenie, ✓ vysvetliť rozdiel medzi sociálnou utópiou a otvorenou spoločnosťou, ✓ určiť podstatu zmluvných koncepcií vzniku spoločnosti (štátu), ✓ odhaliť možné súvislosti medzi karteziánskym dualizmom a vyhrocovaním vzťahov človeka a prírody v rámci euroatlantického civilizačného okruhu, ✓ nájsť príklady kolíznych vzťahov medzi technologickým rozvojom a morálkou, ✓ rozlíšiť pozitívny a negatívny vplyv médií na človeka (a spoločnosť), ✓ posúdiť negatívne prejavy a dôsledky inštrumentálnej racionality a jednostrannej orientácie západnej civilizácie na kritérium ekonomickej efektívnosti na jednotlivé sféry života človeka a spoločnosti, ✓ porovnať na konkrétnych príkladoch textov z dejín filozofie 	<p><i>Hľadanie miesta človeka v súradniciach sveta</i></p> <p>Človek a príroda – možné filozofické pozadie vyhrocovania vzájomných vzťahov človeka /spoločnosti/ a prírody, ekologické problémy a zodpovednosť, dobrý život a životné prostredie, hľadanie alternatív k paradigme karteziánskeho dualizmu subjektu a objektu, filozofická kritika degradácie /filozofickej/ múdrosti na /inštrumentálny/ rozum).</p> <p>Človek a spoločnosť (najznámejšie sociálne utópie a filozoficky fundované projekty dobre usporiadanej a spravovanej spoločnosti /Platón, T. More, Campanella, teoretici spoločenskej zmluvy, K. Marx a problém odcudzenia, K. Popper a jeho koncept otvorenej spoločnosti/).</p> <p>Človek a transcendentno (boh) – vzťah viery a rozumu, problém nevysvetliteľného.</p> <p><i>Hľadanie istoty v neistom svete</i></p>

<p>odlišnosť prístupov v otázke vzťahu k bohu v teizme, deizme,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ predstaviť základné stratégie filozofie navrhované k dosahovaniu pravdivého (nepochybného) poznania a konfrontovať ich s argumentačnou bázou filozofických prístupov, ktoré uvedený nárok spochybňujú, ✓ uplatniť zásady vedenia filozofického dialógu v modelovom strete zástancov jedného i druhého názorového stanoviska, ✓ ilustrovať (prostredníctvom filozofických textov) rôzne návody na dobre prežitý život, ✓ rozlíšiť medzi legitímnym a nelegitímnym obmedzením ľudskej slobody, ✓ uviesť na konkrétnom príklade rozdiel medzi pozitívnou a negatívnou slobodou, ✓ vysvetliť príčiny relativizácie alebo naopak absolutizácie hodnôt v dejinách, ✓ zaujať postoj k chápaniu ľudskej existencie vo filozofii existencializmu, ✓ napísať jednoduchú filozofickú esej, s využitím znalostí z tematických celkov.	<p>Cesty filozofie k dosiahnutiu nepochybného (apodiktického) poznania a filozofické iniciatívy spochybňujúce uvedené úsilie:</p> <p>sokratovská irónia, filozofický dialóg, descartovská metodická skepsa</p> <p>Odstraňovanie prekážok na ceste k pravému poznaniu:</p> <p>očisťovanie ľudského rozumu od idolov – F. Bacon) a zbavovanie človeka predsudkov (osvietenstvo),</p> <p>hľadanie kritérií, umožňujúcich rozlíšiť vedecké od nevedeckého, reálne od zdanlivého vo filozofii pozitivizmu,</p> <p>rehabilitácia predsudkov a mienok v hermeneutike,</p> <p>čas a vývoj ako téma filozofických úvah a ako argument proti nárokom na nadčasový charakter ľudského poznania,</p> <p>poznanie ako funkcia moci (M. Foucault).</p> <p><i>Hľadanie a zdôvodňovanie hodnoty a zmyslu ľudského života tvárou v tvár konečnosti ľudskej existencie a hodnotovo rozdelenému svetu</i></p> <p>Axiologický rozmer filozofického osvojovania sveta – hodnotové</p>
---	--

	<p>koreláty orientácie človeka vo svete a v živote. Filozofia ako návod na dobre (šťastne, dôstojne, zmysluplne) prežitý život.</p> <p>Sloboda ako kľúčová hodnota filozofických úvah. Vnútorne a vonkajšie limity ľudskej slobody, pozitívna a negatívna sloboda.</p> <p>Dobrovoľné obmedzenie našej slobody – mravnosť a mravné konanie.</p> <p>Nihilizmus a jeho možné dôsledky.</p> <p>Pokus ukotviť ľudskú existenciu vo svete otráseného zmyslu (existencializmus).</p> <p>Človek ako bytosť, ktorá je kompetentná dať sama svojmu životu zmysel a význam (marxizmus, pragmatizmus).</p>
--	--